

Wioletta Knapik

JAKOŚĆ ŻYCIA SPOŁECZNOŚCI WIEJSKIEJ W WYBRANYCH GMINACH WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

THE QUALITY RURAL COMMUNITY'S LIFE ON THE BASIS OF RESEARCH

Słowa kluczowe: jakość życia, ludność wiejska, województwo małopolskie.

Key words: life's quality, rural population, Lesser Poland voivodship.

Synopsis: Artykuł Wioletty Knapik *Jakość życia społeczności wiejskiej na podstawie badań* porusza problematykę standardów jakości życia wiejskich społeczności lokalnych na przykładzie badań przeprowadzonych w Zakładzie Socjologii i Rozwoju Wsi, w ramach realizowanego grantu badawczego. Na potrzeby niniejszego artykułu przedstawione zostały niektóre aspekty tych badań, ukazane w wybranych 3 gminach wiejskich, położonych w województwie małopolskim: Lipnica Murowana, Słomniki i Tarnów. W artykule scharakteryzowano pojęcie „jakości życia”, przedstawiono je w różnych ujęciach teoretycznych. Sam termin jest niejednoznaczny, ponieważ interpretacja uzależniona jest od podejścia danej dyscypliny naukowej, zastosowanych metod pomiaru i badania. Jakość życia jest także wartością uzależnioną od własnej, subiektywnej oceny jednostki. Konkluzje z badań zamieszczone w niniejszym artykule uzupełnione zostały wybranymi wnioskami zamieszczonymi w raporcie „Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków”, pod redakcją J. Czapińskiego i T. Panka. Z diagnozy tej wynika, że poziom jakości życia mierzonej odsetkiem gospodarstw domowych korzystających z usług różnych placówek ochrony zdrowia, ludności zamieszkałej w województwie małopolskim plasuje się, w porównaniu z innymi województwami, na średnim poziomie.

Najwyższą jakość życia mierzoną liczbą zamieszkiwanych pokoi prezentuje Gmina Lipnica Murowana (56,9% respondentów zamieszkuje w 5, 6 lub w 7 pokojach) oraz w Gmina Tarnów (analogicznie: 50%). Podobnie w przy-

padku zamieszkiwania respondentów w pobliżu głównej drogi – Lipnica Murowana (86,5%) i Tarnów (85,0%). Natomiast najlepszy dostęp do infrastruktury technicznej mają respondenci z Gmin: Słomniki oraz Tarnów. Niemal wszyscy respondenci ocenili swoje gminy jako bezpieczne.

1. WSTĘP

Termin „jakość życia” spotykany i używany jest w wielu naukach zajmujących się różnorodnymi aspektami życia społecznego. Do najważniejszych z nich można zaliczyć: filozofię, socjologię, psychologię, medycynę czy też ekonomię. W równym stopniu jakość życia interesuje również przedstawicieli polityki i animatorów ruchów społecznych. W związku z tym, iż eksploracją tej problematyki zainteresowanych jest wiele dyscyplin naukowych, możliwe są różne metody jej badania i pomiaru, adekwatne do dziedziny, która się nią zajmuje. Różnorakie są zatem możliwości interpretowania uzyskanych danych wskutek występujących różnic w podejściu do podnoszonych i analizowanych przez każdą dyscyplinę walorów, odnoszących się do jakości życia. Dodatkowo „Ludzie egzystujący w odmiennych, niekiedy trudnych warunkach, różnie sobie w nich radzą i w konsekwencji są mniej lub bardziej zadowoleni z życia”. A zatem „Ich ocena jakości życia jest zróżnicowana”¹.

2. JAKOŚĆ ŻYCIA W UJĘCIU TEORETYCZNYM

Obecnie „Jakość życia – to szeroko rozumiane warunki bytu uwzględniające komfort psychiczny, moralny, środowiskowy. Rozumiana też bywa niekiedy jako różnica między faktycznymi warunkami a potrzebami. Również (w badaniach amerykańskich) jako wielowymiarowa kategoria dobrobytu”². Poprzednio do badań nad tą tematyką stosowano terminów „warunki bytu” i „poziom życia”, które rozumiano jako:

- warunki bytu – to wszystko to, co łączy człowieka z otaczającym go środowiskiem, czyli zależności: społeczne, ekonomiczne, socjalne (mieszkania, usługi itp.), propagandowo-ustrojowe, środowisko zawodowe itp.;

¹ A. Rożnowska, *Podmiotowe obszary jakości życia osób z różnych grup społecznych*, Słupsk 2009, s. 6.

² E. Marczyńska-Witczak, W. Michalski, *Przestrzenne i czasowe zróżnicowanie warunków życia ludności w Polsce*, Łódź 1996, s. 6.

- poziom życia – to wszystko to, co można zmierzyć i utożsamiać z warunkami bytu, precyzuje poziom zapewnienia realizacji podstawowych potrzeb materialnych i niematerialnych, przy pomocy zasobów konsumpcyjnych, indywidualnych i zbiorowych w określonym czasie i przestrzeni³.

Dziedzina, która zajmuje się analizowaniem zjawiska jakości przez pryzmat wszystkich teoretycznych ujęć nazywamy „kwalitologią” i ma ona charakter interdyscyplinarny. Dzielimy ją na kwalitologię teoretyczną i kwalitologię stosowaną, nazywaną inżynierią jakości. Pozwala ona na zbadanie procesów związanych z jakością życia, przy pomocy narzędzi i metod używanych przez nauki ekonomiczne i techniczne. Na zależności łączące jakość życia z kwalitologią zwraca uwagę m.in. R. Kolman, który podkreśla, że jakość życia jest fundamentalną składową potrzeb społecznych⁴. Z kolei – w społecznym wykorzystaniu kwalitologii, na plan pierwszy wysuwają się badania dotyczące wymagań jednostek, społeczeństw i zachodzących w nich procesów społecznych.

„Jakość” w socjologii obecna już była w dialektyce marksistowskiej, jako jedno z fundamentalnych pojęć związanych z przechodzeniem zmian ilościowych w jakościowe⁵. Socjologicznie „Na jakość życia składają się dwa komponenty: warunki obiektywne (warunki ekonomiczne, czas wolny, bezpieczeństwo społeczne, odpowiednie warunki mieszkaniowe, środowisko naturalne i społeczne – np. zdrowie itp.) oraz subiektywne samopoczucie (samoocena ogólnych i specyficznych warunków życia, ujmowana w kategoriach zadowolenia, szczęścia, nadziei, lęku, samotności itp.). Obiektywne warunki ekonomiczne i społeczne korzystnie lub niekorzystnie wpływają na jakość życia, ale równie ważne, a nawet ważniejsze są przekonania, odczucia, dążenia i pragnienia jednostki związane z wartościami egzystencjalnymi i stopniem satysfakcji życiowej płynącej z ich realizacji”⁶.

Czynniki warunkujące jakość życia, definiowane w kategoriach ekonomiczno-społecznych, są pojęciem wielowymiarowym, czasem następują-

³ Ibidem, s. 6.

⁴ Por. R. Kolman, *Jakość życia na co dzień, O umiejętności kształtowania jakości swego życia*, Bydgoszcz 2002, s. 245–246.

⁵ Por. B. Petrozolin-Skowrońska (red.), *Encyklopedia Popularna PWN*, Warszawa 1994, s. 331.

⁶ J. Mariański, *Jakość życia*, [w:] *Słownik katolickiej nauki społecznej*, red. W. Piwowarski, Warszawa 1993.

cym trudności w kategoryzowaniu ich w zależności od tego, czy dane zjawisko kształtuje warunki czy jest skutkiem tych warunków. Warunki jakości życia i poziom ich pomiaru zmieniają się wraz z rozwojem gospodarczym. Dynamicznie rozwijający się rynek usług wpływa na zmiany priorytetów i tym samym poszerza zakres czynników determinujących warunki i jakość życia. Niektóre części składowe wpływające na poziom życia nie mają charakteru substytucyjnego, stąd też pojawia się rozdźwięk między obiektywnym a subiektywnym odczuciem człowieka w zakresie zaspokajania jego potrzeb niższego i wyższego rzędu. Przykładem może być potrzeba dostępu do usług medycznych, której nie da się zrekomensować obecnością innych placówek. Ponadto warunki życia nie stanowią także jednorodnej kategorii statystycznej. Potrzeby egzystencjalne człowieka i sposoby ich zaspokajania różnią się w zależności od grupy społecznej, sytuacji społeczno-gospodarczej, a nawet politycznej. Stąd też nie istnieje jeden model pomiaru jakości życia, który przystawałby w jednakowym stopniu do każdej jednostki. Nie ulega wątpliwości, że poprawa jakości życia jest odczuwalna i można ją zmierzyć przyjmując dany okres jako punkt odniesienia. Natomiast optymalny poziom jakości życia można ustalić dzięki analizie poszczególnych obszarów danego terytorium, która zmierza do uśrednienia pewnych wartości⁷.

Na to jak odczuwamy poziom jakości życia, wpływ ma wiele czynników warunkujących określone postrzeganie otaczającego nas środowiska społecznego. Do najważniejszych z nich zaliczyć możemy:

- tożsamość kulturową;
- pozycję w grupie/grupach społecznych;
- zasoby materialne;
- stan fizyczny;
- stan duchowy;
- indywidualne odczucia estetyczne.

Zatem przy ocenie poziomu jakości życia potrzebna jest analiza zarówno subiektywna, jak i obiektywna, pod względem społeczno-psychicznym oraz odnoszącym się do wartości merytorycznych, związanych z biologiczno-fizycznymi uwarunkowaniami jednostki.

B. Gulbicka i G. Niewęgłowska pisząc o jakości życia ludności definiują, iż „Przez poziom życia ludności rozumiemy stopień zaspokojenia potrzeb materialnych i kulturalnych przez strumień dóbr i usług oraz poprzez fun-

⁷ Por. E. Marczyńska-Witczak, W. Michalski, op.cit., s. 5.

dusz konsumpcji zbiorowej w danej jednostce czasu i przestrzeni. Jego podstawowymi wyznacznikami są: sytuacja demograficzna i zawodowa ludności, sytuacja dochodowa gospodarstw domowych, poziom konsumpcji i jej struktura, poziom i jakość żywienia, wyposażenie gospodarstw domowych w konsumpcyjne dobra trwałego użytku, warunki mieszkaniowe, dostęp do infrastruktury socjalnej (zdrowie, oświata, kultura)⁸, gdzie chyba jedynie w kwestii oświaty możemy być optymistami, ponieważ w przypadku poziomu edukacji mającego wpływ na jakość życia, możemy mówić „o dynamice ludności wiejskiej”, w aspekcie (...) tempa nadrabiania dystansów w poziomie wykształcenia (w 1998 r. wykształcenie wyższe miało na wsi zaledwie 1,8% mieszkańców, a w mieście 9,4%; w 2002 roku było to już odpowiednio 4,3% i 13,7%, a 2006 r. – 6,4% oraz 20,7%)...⁹.

Badając jakość życia, brane są najczęściej po uwagę potrzeby wyższego i niższego rzędu. Metoda ta nazywana Metodą Genewską, przedstawiana w naszym kraju w publikacjach A. Luszniwicza¹⁰ zalicza do potrzeb wyższego rzędu: zabezpieczenie materialne, a do potrzeb niższego rzędu zabezpieczenie: żywienia, zdrowia, mieszkania, wykształcenia, rekreacji, czyli zabezpieczenia socjalnego. Aby dokonać rzetelnej oceny poziomu jakości życia mieszkańców, należy brać pod uwagę nie tylko czynniki o charakterze ekonomicznym, ale również te o wymiarze społeczno-środowiskowym¹¹.

Rozpatrując jakość życia w wymiarze społecznym na plan pierwszy wysuwa się jakość życia rodziny; jej rola to przecież nie tylko socjalizacja, ale także „fundament”, „opoka”, stałe oparcie społeczne i psychofizyczne dla jej członków, zarówno dorosłych, jak i dzieci. „W ramach opieki rodzinnej – poprzez odpowiednie działania stymulacyjne i regulacyjne – dokonuje się formowanie potrzeb ludzkich, a dokładniej kreacja optymalnego ich zestawu, odpowiadającego naturze ludzkiej i funkcjonowaniu społeczno-kulturalnemu człowieka w danych warunkach. Opieka rodzinna sprzyja też uspołecznieniu jednostki poprzez wprowadzenie jej w odgrywanie określonych ról społecznych, respektowanie wartości humanistycznych, a także zaszczepienie w nich

⁸ B. Gulbicka, G. Niewęglowska, *Poziom życia ludności wiejskiej*, „Studia i Monografie” 1995, nr 74, s.197.

⁹ I. Bukraba-Rylska, *Socjologiczne tematy, socjologiczne interpretacje, Wybór artykułów z lat 2009–2010*, Warszawa 2010, s. 233.

¹⁰ Por. A. Luszniwicz, *Koncepcja mierników życia ludności*, [w:] *Społeczne aspekty rozwoju gospodarczego*, red. J. Danecki, Warszawa 1974, s. 205–221.

¹¹ Por. R. Kolman, op.cit., s. 236.

odpowiednich sposobów zaspokajania swoich potrzeb¹². Każda sytuacja związana z brakiem indywidualnych umiejętności radzenia sobie w codziennym życiu wpływa na jakość życia rodziny. W konsekwencji powoduje to narastający dyskomfort psychiczny pomiędzy jej członkami, wynikający czy to z panującego bezrobocia jednego lub obojga rodziców, czy też ich migracji lub emigracji zarobkowych, które pozornie podnoszą jakość życia w wymiarze ekonomicznym, ale powodują pogorszenie się jakości życia w jakże ważnym wymiarze psycho-społecznym. „Wyjazd członka rodziny pociąga ze sobą ogromne koszty psychologiczno-społeczne, które trzeba ponieść w związku z rozłąką członków rodzin. Wskutek wyjazdu rozpadają się rodziny, a także pojawił się problem tzw. „eurosierot”. Eurosieroty to dzieci, których rodzice wyjechali za granicę do pracy, pozostawiając je pod opieką dziadków, ciotek lub starszego rodzeństwa¹³. W ten sposób rola rodziny jako podstawowej komórki społecznej, w której wychowuje się pełnoprawnego obywatela, umiającego czerpać siłę z życia w danym społeczeństwie, traci na znaczeniu. Co prawda jej rolę próbują przejmować różnorakie instytucje pomocowe, jednak nie są one w stanie nauczyć i przekazać wszystkich pożądaných i niezbędnych wartości dla każdego społeczeństwa, płynących z prawidłowo funkcjonującej rodziny¹⁴, ponieważ „...proces wychowania to planowa, świadoma działalność ukierunkowana na kształcenie osobowości człowieka według założonego w różnym stopniu, określonego wzoru, obejmującego wartości poznawcze, moralne, etyczne i organizacyjno społeczne (...), gdzie rodzicielskie mają podstawowe znaczenie¹⁵. Zatem w sytuacji, w której możliwa jest wadliwie funkcjonująca edukacja wychowawcza rodziny, dochodzić może do obniżenia poziomu jakości życia danego społeczeństwa, albowiem „Sama rodzina (jej właściwości i stosunki wewnątrzrodzinne, poziom kultury rodziców) decyduje bardzo często o stopniu ich wykorzystania¹⁶.”

¹² M. Winiarski, *Znaczenie rodziny w wymiarze indywidualnym i społecznym*, [w:] *Edukacja społeczna wobec problemów współczesnego człowieka i społeczeństwa*, red. J. Piekarski i in., Łódź 2010, s. 381.

¹³ W. Knapik, *Migracje zarobkowe ludności z obszarów wiejskich*, [w:] *Nowe inspiracje socjologii wsi*, red. H. Podedworna, Warszawa 2011, s. 128–129.

¹⁴ Por. M. Joachimowska, *Więzi w rodzinie a wychowanie do uczestnictwa społecznego*, [w:] *Edukacja społeczna...*, s. 412–416.

¹⁵ Ibidem, s. 420.

¹⁶ W. Segiet, *Rodzice inwestujący w przyszłość swoich dzieci – odkrywanie sensu i znaczenia*, [w:] *Edukacja społeczna wobec problemów współczesnego człowieka i społeczeństwa*, J. Piekarski i in. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, s. 472.

3. JAKOŚĆ ŻYCIA NA PODSTAWIE BADAŃ

W 2010 roku przeprowadzone zostały badania w losowo wybranych gminach wiejskich województwa małopolskiego, w ramach realizowanego przez Zakład Socjologii i Rozwoju Wsi Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, grantu nt.: „Kapitał ludzki i społeczny a jakość życia na obszarach wiejskich Małopolski”. Poruszając w moim artykule problematykę jakości życia chciałabym zobrazować wybranymi wynikami tychże badań. Celem porównania wybranych wskaźników jakości życia w gminach wiejskich województwa małopolskiego wytypowałam 3 gminy: Lipnica Murowana, Słomniki oraz Tarnów. Gminy te są zróżnicowane pod względem standardu życia, specyfiki produkcji rolnej, rozwoju gospodarczego oraz odległości od aglomeracji.

Lipnica Murowana położona jest w powiecie bocheńskim; jej powierzchnia wynosi 60,62 km², w tym użytki rolne stanowią nieznaczną większość – 53% (3395 ha), a użytki leśne – 38%. Struktura zagospodarowania użytków rolnych przedstawia się następująco: grunty orne: 77,4%, sady: 3,7%, łąki trwałe: 7,8%, grunty pod rowami: 11,1%, grunty rolne zabudowane: 11,1%¹⁷. Lipnica Murowana położona z dala od dużych ośrodków miejskich, zalicza się do gmin typowo rolniczych.

Kolejną gminą wiejską, która omówiona zostanie w niniejszym artykule są Słomniki. Gmina ta położona jest w powiecie krakowskim, ma obszar 111,38 km², w tym: użytki rolne stanowią 83%, a użytki leśne – 10%. Gmina położona jest w pobliżu dwóch aglomeracji: krakowskiej i śląskiej, w odległości 25 km od Krakowa. Branżami wiodącymi w gminie są: rolnictwo, handel, rzemiosło, przemysł odzieżowy i spożywczy. Gmina Słomniki jest typową gminą rolniczą, posiada bardzo dobre warunki glebowe, które pozwalają na prowadzenie upraw o wysokich wymaganiach, możliwych do prowadzenia tylko na glebach o wysokiej przydatności rolniczej¹⁸.

Ostatnią gminą wiejską poddaną analizie jest gmina Tarnów, położona w powiecie tarnowskim, o powierzchni 82,81 km², w tym użytki rolne zajmują 71% (8,282 ha), a użytki leśne 13%. Użytki rolne zagospodarowane są następująco: grunty użytkowane rolniczo – 76%, grunty pod lasami i zadrzewieniami – 13,3%, grunty po wodami i rowami – 1,2%. Pozostałe 9,5% stanowią tereny

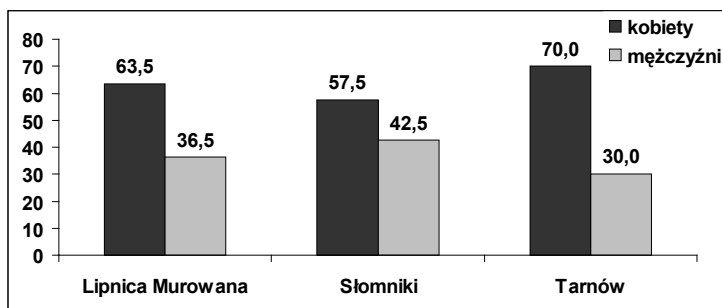
¹⁷ <http://www.lipnicamurowana.pl/rolnictwo.htm>.

¹⁸ http://www.studenci.pl/my/pokaz_html.php?id=327.

komunikacyjne (w tym drogi, trakcje kolejowe), tereny zabudowane (mieszaniowe, przemysłowe), tereny zielone i rekreacyjne oraz nieużytki¹⁹. Gmina Tarnów jest gminą rolniczą, położoną na terenie aglomeracji tarnowskiej.

W badaniach wzięło udział: 52 gospodarstw z Lipnicy Murowanej, 40 ze Słomnik oraz 40 z Tarnowa.

Wykres 1. Płeć respondentów (w %)

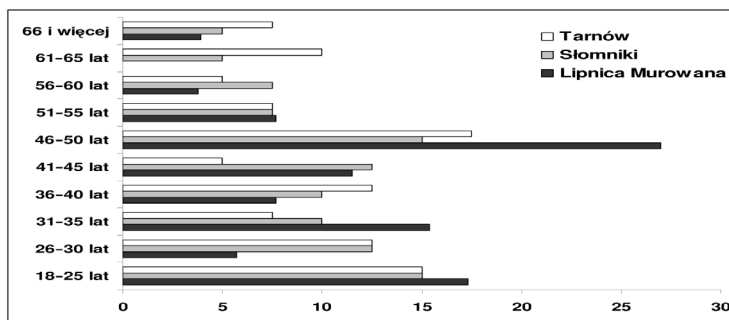


Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

We wszystkich trzech gminach, wśród respondentów, dominowała płeć żeńska. W Lipnicy Murowanej odnotowano 63,5% kobiet, w Słomnikach 57,5%, a w Tarnowie 70,0%.

Wiek respondentów prezentuje poniższe zestawienie.

Wykres 2. Wiek respondentów (w %)



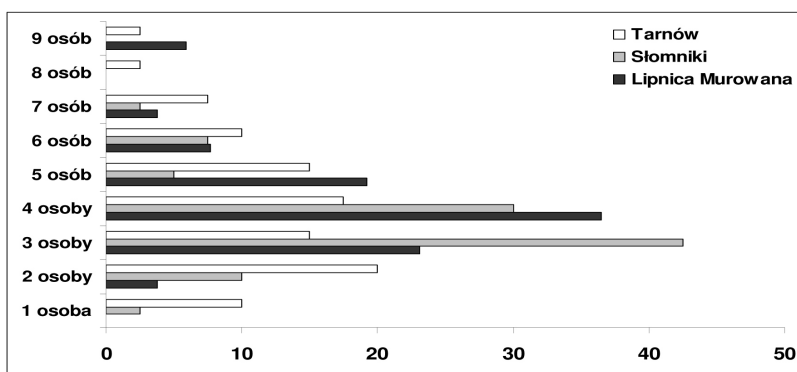
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

¹⁹ http://www.wrotamalopolski.pl/root_BIP/BIP_w_Malopolsce/gminy/root_Tarnow+gmina/podmiotowe/Strategia/Dokumenty/.

Wśród badanych dominują osoby w wieku średnim; przedział 46–50 lat reprezentuje 27,0% badanych z Lipnicy Murowanej, 15,0% ze Słomnik oraz 17,5% z Tarnowa. W przedziale wiekowym 41–45 lat jest 11,5% respondentów z Lipnicy Murowanej, 12,5% ze Słomnik oraz 5,0% z Tarnowa. Młodszych wiekiem badanych (36–40 lat) w poszczególnych gminach odnotowano: Lipnica Murowana – 7,7%, Słomniki – 10,0%, Tarnów – 12,5%. Stosunkowo dużo jest osób bardzo młodych, w wieku 18–25 lat; odpowiednio: 17,3%, 15,0% i 15,0%.

Stan rodzinny respondentów pod kątem liczebności tychże rodzin przedstawiono na wykresie 3.

Wykres 3. Stan rodzinny respondentów – liczba członków w rodzinie (w%)



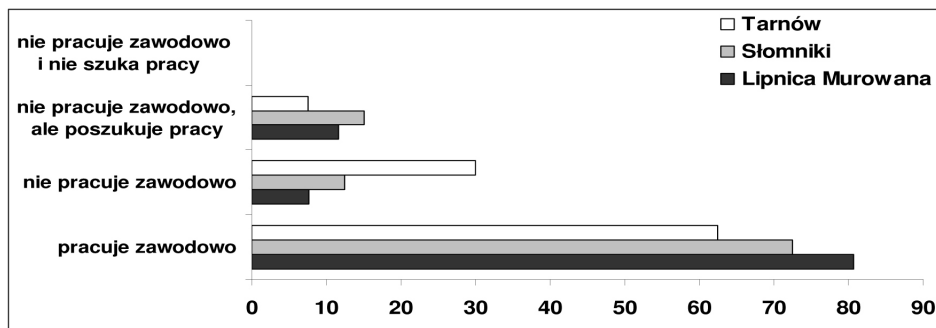
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

W badanych gospodarstwach przeważają rodziny 4-osobowe (Lipnica Murowana – 36,5%, Słomniki – 30,0% i Tarnów – 17,5%). Sporo jest także rodzin 5-osobowych (odpowiednio: 19,2%, 5,0% i 15,0%). Najwyższy wynik odnotowano w Słomnikach; są to rodziny 3-osobowe (42,5%). Z kolei w Lipnicy Murowanej znaczną liczebność stanowią rodziny 5-osobowe (19,2%).

Najwyższy wskaźnik aktywności zawodowej zaobserwowano wśród respondentów z gminy Lipnica Murowana – 80,7% pracujących zawodowo oraz 11,6% badanych niepracujących, ale poszukujących pracy. Najniższy wskaźnik odnotowano w gminie Tarnów (62,5% respondentów czynnych zawodowo i 7,5% poszukujących pracy). W gminie Słomniki 72,5% badanych to osoby pracujące zawodowo. Większość czynnych zawodowo respondentów z Lipnicy Murowanej wykonuje pracę umysłową (36,5%); jedynie 5,8% to

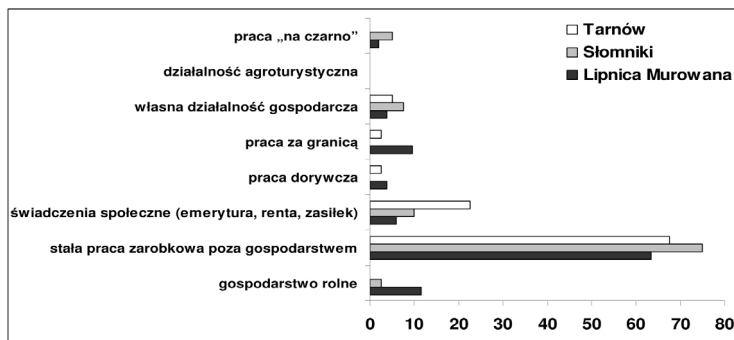
pracownicy fizyczni. Pozostałe 57,5% ankietowanych nie określiło charakteru wykonywanej pracy. Podobnie w Słomnikach: przeważają osoby pracujące umysłowo (45,0%); pracujących fizycznie jest 22,5%; 32,5% nie wypowiedziało się. W Tarnowie nieznaczna większość (22,5%) to pracownicy fizyczni (umysłowi – 17,5%), ale aż 60,0% badanych nie określiło charakteru swojej pracy zawodowej. Przyczyn, z powodu których respondenci nie wypowiedzieli się o charakterze wykonywanej pracy, może być kilka, od najbardziej elementarnej, czyli po prostu wstydzą się np. wykonywanej pracy fizycznej lub też zrozumieli pytanie dosłownie i sądzili, że chodzi o to czy wykonują pracę zgodnie z zawodem wyuczonym.

Wykres 4. Aktywność zawodowa respondentów (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

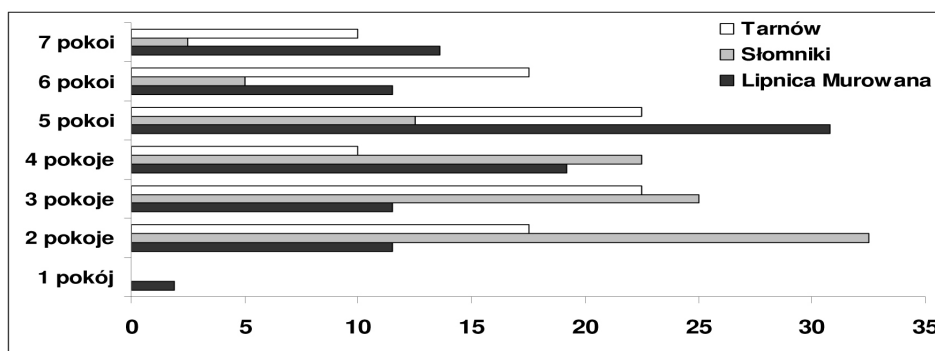
Wykres 5. Główne źródło dochodów rodzin respondentów (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Z badań wynika, że głównym źródłem dochodów rodzin respondentów jest stała praca zarobkowa poza gospodarstwem (Lipnica Murowana - 63,4%, Słomniki - 75,0% i Tarnów - 67,5%). Gospodarstwo rolne, jako główne źródło utrzymania podało 11,5% badanych z Gminy Lipnica Murowana, a jedynie 2,5% ze Słomnik. W Gminie Tarnów żaden respondent nie zakreślił tej kategorii. Niewielki jest też odsetek badanych, którzy prowadzą gospodarstwa rolne. Kategorię tę, jako jedno ze źródeł dochodu, zakreśliło 19,2% badanych z Lipnicy Murowanej, 13,5% ze Słomnik oraz 12,5% z Tarnowa.

Wykres 6. Standard życia respondentów mierzony liczbą zamieszkiwanych pokoi (w %)

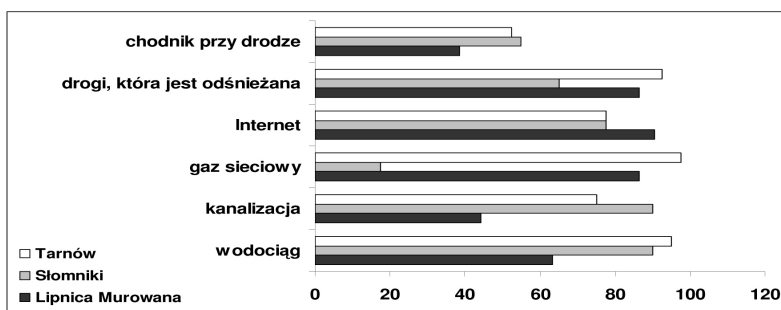


Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Najniższy standard życia mierzony liczbą zamieszkiwanych pokoi odnotowano w Słomnikach (posiadanie 2 pokoi zadeklarowało 32,5% badanych). Zdecydowanie dominują rodziny posiadające 3-pokojowe mieszkania/domy (Lipnica Murowana - 11,5%, Słomniki - 25,0% i Tarnów - 22,5%) oraz 4-pokojowe (odpowiednio: 19,2%, 22,5%, 10,0%). Najwyższy standard prezentuje Gmina Lipnica Murowana, gdzie 30,8% respondentów zamieszkuje w 5 pokojach, 11,5% w 6, a 13,6% w 7 pokojach oraz w Gmina Tarnów; analogicznie: 22,5%, 17,5% i 10,0%.

Wysoki standard życia mierzony z kolei zamieszkiwaniem w pobliżu głównej drogi odnotowano w Gminie Lipnica Murowana (86,5%) oraz w Gminie Tarnów (85,0%); w przypadku respondentów z Gminy Słomniki jest to jedynie 17,5%.

Wykres 7. Standard życia respondentów mierzony dostępnością infrastruktury technicznej (w %)



Uwaga: procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli zakreślić kilka kategorii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Najniższy standard życia mierzony dostępnością do infrastruktury technicznej jest w gminie Lipnica Murowana; 63,4% badanych z tej gminy ma dostęp do wodociągu (w Słomnikach – 90,0%, a w Tarnowie 95,0%), 44,2% do kanalizacji (pozostałe gminy odpowiednio: 90,0% i 75,0%); z dostępem do gazu sieciowego w Lipnicy jest dużo lepiej (86,5%), natomiast w Słomnikach dostęp ten posiada jedynie 17,5%, a w Tarnowie – aż 97,5%. W Lipnicy Murowanej jest też problem z chodnikami; jedynie 38,5% badanych zakreśliła tę kategorię (w Słomnikach – 55,0%, w Tarnowie – 52,5%). W Słomnikach 65% respondentów ma dostęp do drogi, która jest odśnieżana (w Lipnicy Murowanej – 86,5%, w Tarnowie – 92,5%). Dostęp do Internetu jest na bardzo przyzwoitym poziomie (Lipnica Murowana – 90,4%, Słomniki i Tarnów – 77,5%).

Tabela 1. Standard życia respondentów mierzony łatwością dostępu do infrastruktury społeczno-technicznej (w %)

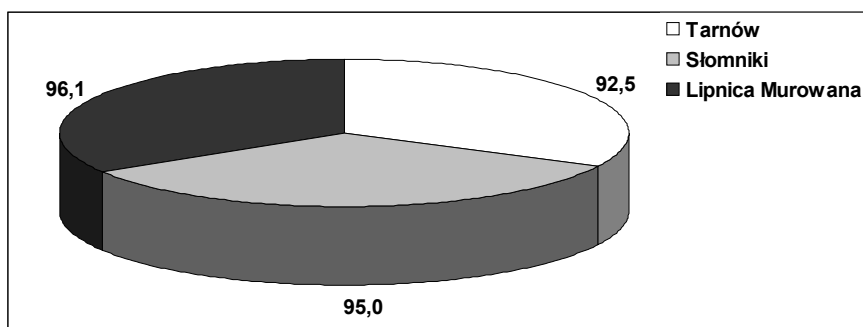
	ośrodek zdrowia	apteka	szkoła	przed-szkole	biblio-tekka	kościół	sklep spoż.	komunik. miejska	stacja kolej.	dom kultury
Lipnica Murowana	84,6	84,6	88,5	84,6	78,8	96,1	86,5	32,7	13,5	50,0
Słomniki	67,5	82,5	97,5	77,5	47,5	97,5	95,0	27,5	35,0	50,0
Tarnów	75,0	77,5	90,0	42,5	52,5	90,0	92,5	85,0	27,5	15,0

Uwaga: procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli zakreślić kilka kategorii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Respondenci ze wszystkich badanych gmin posiadają łatwy dostęp przede wszystkim do sklepu spożywczego i kościoła; druga w kolejności jest szkoła. Gorzej jest z dostępem do biblioteki (w Lipnicy Murowanej 78,8% badanych, a w Słomnikach i Tarnowie – ok. 50% respondentów). Z dostępnością do przedszkola mają problem badani z Tarnowa (42,5%), natomiast w tej gminie dobrze funkcjonuje komunikacja miejska (85,0%), z którą natomiast mają problemy badani z Lipnicy Murowanej (32,7%) oraz Słomnik (27,5%). W badanych gminach najgorszy dostęp jest do domu kultury oraz stacji kolejowej (być może powodem jest brak trakcji kolejowej, przechodzącej przez miejscowość).

Wykres 8. Standard życia respondentów mierzony subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa (w %)

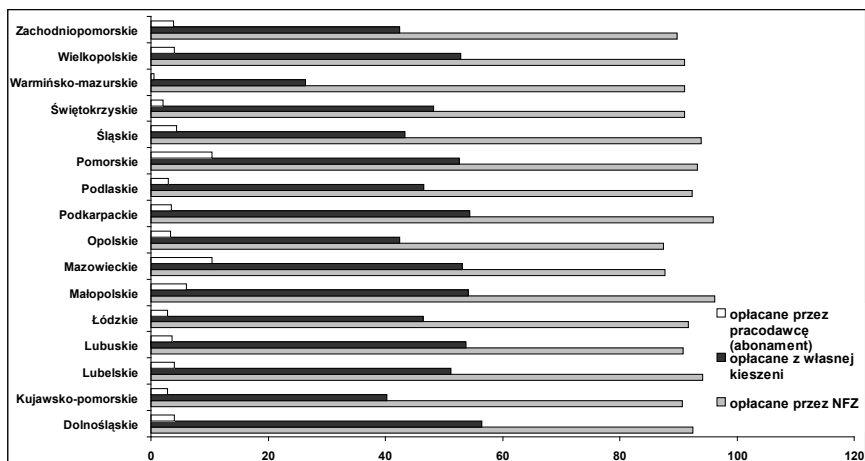


Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Niemal wszyscy respondenci ocenili swoje gminy jako bezpieczne.

Celem zobrazowania poziomu jakości życia w całej Małopolsce, w porównaniu z innymi województwami, posłużyłam się wybranymi danymi zamieszczonymi w raporcie „Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków”, pod redakcją J. Czapińskiego i T. Panka poziom jakości życia mierzonej odsetkiem gospodarstw domowych korzystających z usług różnych placówek ochrony zdrowia, ludności zamieszkałej w województwie małopolskim plasuje się, w porównaniu z innymi województwami, na średnim poziomie; 54,2% to udział usług medycznych, które mieszkańcy Małopolski sfinansowali z własnej kieszeni. Najgorzej sytuacja ta wygląda w województwie warmińsko-mazurskim (96,2%), a najlepiej w dolnośląskim – 56,5%.

Wykres 9. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z usług różnych placówek ochrony zdrowia w 2009 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf.

Kolejnym zestawieniem obrazującym jakość życia w obszarze profilaktyki zdrowotnej jest poniższa tabela, w której przedstawiono odsetek gospodarstw domowych, w podziale na województwa, które z powodów finansowych zrezygnowały z korzystania z wybranych świadczeń zdrowotnych, mimo że ich potrzebowały. Najniższą jakość życia mierzoną potrzebą rezygnacji z niektórych usług medycznych z powodów finansowych odnotowano w województwach: świętokrzyskim i łódzkim, najwyższą – w województwach: pomorskim i wielkopolskim.

Tabela 2. Odsetek gospodarstw domowych, które z powodów finansowych zrezygnowały z korzystania z wybranych świadczeń zdrowotnych, mimo że ich potrzebowały

	zakup leków	leczenie zębów	protezy	usługi lekarza	badania	sanatorium	szpital
Dolnośląskie	24,9	27,1	35,6	17,3	13,7	35,8	3,1
Kujawsko-pomorskie	20,1	26,9	34,7	13,3	10,2	40,9	2,2
Lubelskie	22,7	23,1	27,3	14,3	13,2	35,2	2,6
Lubuskie	25	28,8	35,6	22,2	11,7	35	1,7
Łódzkie	28	33,5	30,5	19,9	17,9	40,5	2,3
Małopolskie	23,9	24,4	25,9	13,2	11,6	36,2	2,2

Mazowieckie	19,2	24,6	36,4	14,2	12,4	27,7	2
Opolskie	22,6	19,6	27,6	14,5	10,7	32,9	10,2
Podkarpackie	23	27,4	28,7	18,1	13,8	40	4,2
Podlaskie	20,8	25,6	38,9	15	9,9	34,2	4,3
Pomorskie	18,4	22,7	23,5	12,6	10,5	32,9	1,4
Śląskie	19,5	19,7	20,6	10,7	6,9	24,4	2
Świętokrzyskie	25,5	31	41	22,3	18,5	49,1	1,6
Warmińsko-mazurskie	25,4	33,3	53,2	18,8	11,3	40	0
Wielkopolskie	19,4	20	16,4	15,8	10,5	28,1	0,5
Zachodniopomorskie	23,1	28,4	33,1	14,7	10,4	33,1	1,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf.

Wyniki Małopolski w porównaniu z najkorzystniejszymi i najgorszymi wynikami danych województw w poszczególnych kategoriach prezentują się następująco:

- zakup leków: małopolskie 23,9%
łódzkie 28%
pomorskie 18,4%
- protezy: małopolskie 25,9%
świętokrzyskie 41%
wielkopolskie 16,4%
- usługi lekarza: małopolskie 13,2%
Świętokrzyskie 22,3%
pomorskie 12,6%
- badania: małopolskie 11,6%
świętokrzyskie 18,5%
kujawsko-pomorskie 10,2%
- sanatorium: małopolskie 36,2%
świętokrzyskie 49,1%
śląskie 24,4%
- szpital: małopolskie 2,2%
opolskie 10,2%
warmińsko-mazurskie 0%²⁰

Zestawienie wybranych wskaźników poziomu życia, w podziale na województwa przedstawia poniższa tabela.

²⁰ http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf.

Tabela 3. Warunki życia gospodarstw domowych, według województw w 2009 roku

Województwo	Dochody	Wyżywienie	Zasobność materialna	Warunki mieszkaniowe	Kształcenie dzieci	Ochrona zdrowia	Uczestnictwo w kulturze	Wypoczynek	Razem
Opolskie	0,450	0,202	0,312	0,548	0,253	0,315	0,313	0,179	0,280
Śląskie	0,450	0,208	0,607	0,441	0,225	0,215	0,260	0,144	0,289
Wielkopolskie	0,375	0,138	0,587	0,614	0,307	0,247	0,463	0,239	0,335
Pomorskie	0,189	0,390	0,437	0,304	0,641	0,212	0,307	0,415	0,340
Mazowieckie	0,000	0,156	0,661	0,534	0,699	0,506	0,230	0,133	0,390
Małopolskie	0,305	0,310	0,696	0,310	0,553	0,574	0,551	0,231	0,440
Dolnośląskie	0,376	0,560	0,374	0,427	0,514	0,696	0,429	0,181	0,480
Podlaskie	0,624	0,425	0,429	0,645	0,552	0,409	0,400	0,296	0,535
Lubuskie	0,510	0,530	0,446	0,257	0,221	0,683	0,700	0,562	0,553
Zachodniopomorskie	0,329	0,642	0,638	0,340	0,404	0,575	0,410	0,605	0,570
Kujawsko-pomorskie	0,547	0,632	0,732	0,685	0,326	0,407	0,699	0,369	0,642
Podkarpackie	0,707	0,602	0,585	0,321	0,657	0,654	0,248	0,628	0,645
Lubelskie	0,655	0,474	0,756	0,710	0,578	0,456	0,317	0,624	0,681
Łódzkie	0,505	0,638	0,669	0,711	0,533	0,657	0,713	0,629	0,726
Świętokrzyskie	0,659	0,620	0,635	0,714	0,696	0,673	0,704	0,629	0,740
Warmińsko-mazurskie	0,577	0,643	0,786	0,638	0,689	0,619	0,690	0,627	0,741

Źródło: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf.

Województwa o najwyższym poziomie warunków życia w 2009 roku to: opolskie, śląskie i wielkopolskie; o najniższym: warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie i łódzkie. Województwo małopolskie, jako jedno z 16 województw, znalazło się na 6 miejscu.

ZAKOŃCZENIE

Wzrost poziomu jakości życia ludności zamieszkującej obszary wiejskie Małopolski jest nierozzerwalnie związany z systematycznym i planowanym rozwojem zaplecza regionalnej i krajowej polityki społeczno-socjalnej, zdrowotnej oraz techniczno-przemysłowej, a także zmianami w indywidualnym podejściu każdego obywatela do zdrowego stylu życia. W 1996 roku E. Marczyńska-Witczak i W. Michalski, na podstawie przeprowadzonych badań omawiających przestrzenne i czasowe zróżnicowanie warunków życia ludności w Polsce w latach 1990-1994, czyli w okresie szybkich i znaczących przemian gospodarczych stwierdzili, że „...obszary słabo zagospodarowane,

nie posiadające odpowiedniej bazy ekonomicznej (dochodów), relatywnie tracą również swe pozytywne cechy środowiska naturalnego i społecznego²¹. Minęło piętnaście lat głębokich przemian w naszym kraju, a wniosek z ich badań pozostaje nadal aktualny. Współczesny człowiek nastawiony jest w swoich działaniach na poprawę własnej sytuacji materialnej, zdrowotnej i psychicznej, która ma mu zapewnić poprawne funkcjonowanie w społeczeństwie, między innymi dzięki stałej pracy i dochodom z niej uzyskiwanym²², a także dzięki sprawnie działającej i wydolnej, otaczającej go, infrastrukturze gospodarczo-politycznej. Na jakość życia ludności wiejskiej ma też wpływ liczba osób zamieszkujących tereny wiejskie, które chcą zapewnić sobie pracę i godziwe zarobki z posiadanego przez daną społeczność lokalną arealu. Niestety trzeba zauważyć, że przy pomocy sformułowanej już przez W. Grabskiego rekomendacji (jest nadal aktualna z powodu podobnej sytuacji panującej we współczesnym rolnictwie polskim w stosunku do okresu międzywojennego II Rzeczypospolitej) do wyliczenia i oceny liczby osób mogących utrzymać się z danej powierzchni agrarnej wynika, iż również obecnie panuje pokaźne przeludnienie w polskim rolnictwie. Jak szacują demografowie, na polskiej wsi obecnych jest 2,5 do 3 milionów osób, dla których nie ma zajęcia ani w gospodarce rolno-spożywczej, ani w żadnej innej²³. „...zarówno szacunki bezrobocia aktualnego (przez co należy rozumieć nadwyżki siły roboczej występujące w obecnie istniejących warunkach produkcji rolniczej), jak i bezrobocia potencjalnego (obejmującego nadwyżki, jakie powstały by w wyniku modernizacji tych warunków) ujawniają ogromną liczbę zbędnych przechowywanych w chwili bieżącej w gospodarstwach chłopskich²⁴. Dodatkowo niebagatelne znaczenie ma w tym przypadku również pora roku, w jakiej dokonuje się tego typu obliczeń²⁵.

Na pewno jest to jeden podstawowych czynników obniżających jakość życia mieszkańców polskiej wsi i dopóki problem ten nie zostanie rozwiązany przez wprowadzenie wyważonych reform, opracowanych przez władze centralne we współpracy ze wszystkimi liczącymi się w dyskusji nad tą kwestią instytucjami, dopóty wieś polska nie podniesie swojego poziomu jakości życia.

²¹ E. Marczyńska-Witczak, W. Michalski, op.cit., s. 65.

²² Zob. A. Rożnowska, op.cit., s. 7.

²³ Por. I. Bukraba-Rylska, *Socjologiczne tematy...*, s. 23–24.

²⁴ I. Bukraba-Rylska, *Socjologia wsi polskiej*, Warszawa 2008, s. 226.

²⁵ Ibidem, s. 207–232.

SUMMARY

The paper of Wioletta Knapik „The quality rural community’s life on the basis of research” upons the problems of quality standards rural – local communities life’s the basis of research which done in the Sociology and the Rural Development Institute (research project). In the paper was used some aspects of these research, presented in chosen 3 rural communes, situated in Lesser Poland voivodship: Lipnica Murowana, Słomniki and Tarnów. It was characterized the notion „life’s quality” and introduced in different theoretical seizures. The meaning of this term is ambiguous, because the interpretation is connected with the scientific discipline, applied measuring methods and researches. The life’s quality depends of the own, subjective estimation. Conclusions from research were supplemented with chosen conclusions published in the report “The Social Diagnosis 2009. Conditions and the life’s quality of Poles”, edited by J. Czapiński and T. Panek. On the basis of this diagnosis the life’s quality level in case health protection of population in Lesser Poland voivodship is on the average level, according to the percentage of households using services of different agencies (compared with other provinces).

The highest life’s quality according to number of inhabited rooms present the Commune Lipnica Murowana (56,9% respondents inhabit in 5, 6 or in 7 rooms) and the Commune Tarnów (accordingly: 50%). By analogy to case of respondents who are accommodated nearby the high street – Lipnica Murowana (86,5%) and Tarnów (85,0%). However the respondents from Communes: Słomniki and Tarnów; they have best access to the technical infrastructure. Almost all respondents think that their own communes is safe.